

શૈક્ષણિક પ્રવાસ પ્રોત્સાહન યોજના

૧. યોજનાનું વિહંગાવલોકન અને વ્યૂહાત્મક મહત્વ

ગુજરાત સરકારના શિક્ષણ વિભાગ દ્વારા શૈક્ષણિક વર્ષ ૨૦૨૩-૨૪ના અંદાજપત્રમાં 'નવી બાબત' (New Item) તરીકે 'શૈક્ષણિક પ્રવાસ પ્રોત્સાહન યોજના'ની જાહેરાત કરવામાં આવી છે. આ યોજના માત્ર એક પ્રવાસનું આયોજન નથી, પરંતુ ખાનગી અને સરકારી શાળાઓ વચ્ચેના એક્સપોઝરના તફાવતને દૂર કરવા માટેનો એક વ્યૂહાત્મક નાણાકીય ઉસ્તક્ષેપ છે. વિદ્યાર્થીઓ પુસ્તકિયા જ્ઞાનની સાથે પ્રત્યક્ષ અનુભવ દ્વારા સામાજિક, સાંસ્કૃતિક અને વૈજ્ઞાનિક મૂલ્યોને સમજે તે હેતુથી આ યોજનાને વહીવટી મંજૂરી (Administrative Approval) આપવામાં આવી છે.

વહીવટી વિગતો:

- **યોજનાનું નામ:** શૈક્ષણિક પ્રવાસ પ્રોત્સાહન યોજના.
- **ઠરાવ ક્રમાંક:** ED/GES/e-file/3/2023/0010/G-1.
- **અમલીકરણ સંસ્થા:** કમિશનર શાળાઓની કચેરી દ્વારા પ્રસ્તાવિત અને નિયામક શાળાઓની કચેરી દ્વારા અમલીકરણ.
- **સંદર્ભ પરિપત્રો:** શિક્ષણ વિભાગના તારીખ ૦૫/૦૨/૨૦૧૯ અને ૨૮/૦૭/૨૦૨૩ ના પત્રો.

આ યોજનાનો મુખ્ય ઉદ્દેશ્ય આર્થિક મર્યાદાઓને કારણે પ્રવાસથી વંચિત રહેતા સરકારી શાળાના વિદ્યાર્થીઓને રાજ્યના વિવિધ પ્રગતિશીલ સ્થળો સાથે જોડવાનો છે.

૨. યોજનાના ઉદ્દેશો અને વિદ્યાર્થી પર તેની અસર

શૈક્ષણિક પ્રવાસ દ્વારા 'આનંદ સાથે શિક્ષણ' (Joyful Learning) ના અભિગમને પ્રોત્સાહન મળે છે. આ પ્રવાસો વિદ્યાર્થીઓના માનસિક ફલકને વિસ્તૃત કરી તેમને રાષ્ટ્રીય અને રાજ્ય કક્ષાની સંસ્થાઓની કાર્યપદ્ધતિ સમજવામાં મદદરૂપ થાય છે.

મુખ્ય ઉદ્દેશો:

- વિદ્યાર્થીઓમાં વ્યક્તિત્વ ઘડતર અને આત્મવિશ્વાસ વધારવો.
- સ્થળોના પ્રત્યક્ષ નિરીક્ષણ દ્વારા અવલોકન શક્તિ કેળવવી.

- ઐતિહાસિક અને વૈજ્ઞાનિક સ્થળોની મુલાકાત દ્વારા નવું જાણવાની જિજ્ઞાસા સંતોષવી.
- સમૂહમાં રહેવાથી સહકાર અને શિસ્ત જેવા સામાજિક ગુણોનું સિંચન કરવું.

આ ઉદ્દેશોને સાકાર કરવા માટે રાજ્ય સરકારે લાભાર્થીઓની પાત્રતા અને નાણાકીય માળખું અત્યંત સ્પષ્ટ રીતે નિર્ધારિત કર્યું છે.

૩. લાભાર્થી પાત્રતા અને આંકડાકીય માહિતી

પરીક્ષાલક્ષી દ્રષ્ટિએ આ યોજનાનો વ્યાપ અને ચોક્કસ આંકડાઓ અત્યંત મહત્વના છે. આ યોજના રાજ્યની તમામ સરકારી માધ્યમિક સંસ્થાઓને આવરી લે છે.

પાત્રતાના ધોરણો:

- **લાભાર્થી સંસ્થાઓ:** રાજ્યની તમામ સરકારી માધ્યમિક અને ઉચ્ચતર માધ્યમિક શાળાઓ, જેમાં **RMSA (Rashtriya Madhyamik Shiksha Abhiyan)** શાળાઓ, મોડેલ સ્કૂલ્સ અને મોડેલ ડે સ્કૂલ્સનો સમાવેશ થાય છે.
- **લક્ષિત વિદ્યાર્થીઓ:** ધોરણ-૯ થી ૧૨ માં અભ્યાસ કરતા તમામ વિદ્યાર્થીઓ.
- **ચોક્કસ વિદ્યાર્થી સંખ્યા:** કુલ ૧,૭૨,૧૪૧ વિદ્યાર્થીઓને આ યોજના હેઠળ આવરી લેવાનો લક્ષ્યાંક છે.

૪. નાણાકીય સહાય અને બજેટ જોગવાઈ

સરકાર દ્વારા આ યોજના માટે અંદાજપત્રમાં મોટી રકમની ફાળવણી કરવામાં આવી છે, જે ગ્રાંટ સ્વરૂપે શાળાઓને સીધી પહોંચાડવામાં આવે છે.

નાણાકીય વિગતો:

- વિદ્યાર્થી દીઠ સહાય: ₹૫૦૦/- પ્રતિ વર્ષ (નોંધ: આ રકમ પ્રતિ વિદ્યાર્થી વાર્ષિક મર્યાદામાં છે).
- કુલ બજેટ જોગવાઈ: ₹૮૬૦.૭૦ લાખ.
- બજેટ સદર: ૦૬/૨૨૦૨૦૨-૧૦૬-૦૧.

ટોપિક ટેસ્ટ | મોક ટેસ્ટ | સ્ટડી મટિરિયલ્સ | લેટેસ્ટ સરકારી નોકરીની માહિતી |

કલિક: www.examconnect.in

- **ગ્રાંટ વહેંચણી:** નિયામક શાળાઓની કચેરી દ્વારા ગ્રાંટ જિલ્લા શિક્ષણાધિકારી (DEO) ને ફાળવવામાં આવશે, જેઓ આ રકમ શાળાની **SMDC (શાળા વ્યવસ્થાપન અને વિકાસ સમિતિ - School Management & Development Committee)** ના બેંક ખાતામાં જમા કરાવશે.

પ. પ્રવાસના સ્થળોનું વર્ગીકરણ

વિદ્યાર્થીઓના સર્વાંગી વિકાસ માટે પ્રવાસના સ્થળોને ચાર મુખ્ય શ્રેણીઓમાં વહેંચવામાં આવ્યા છે, જે પરીક્ષા માટે 'હાઈ-ચીલ્ડ' ડેટા ધરાવે છે:

પ્રવાસનો પ્રકાર	સંબંધિત સ્થળો (સ્ત્રોત મુજબના ચોક્કસ ઉદાહરણો)
સ્થાનિક પ્રવાસ	કુદરતી સૌંદર્યના સ્થળો (ઝરણાં, બગીચા), બેંક, પોસ્ટ ઓફિસ, ગ્રામ પંચાયત, ડેરી, પ્રાથમિક આરોગ્ય કેન્દ્ર (PHC), સ્થાનિક ધાર્મિક/ઐતિહાસિક સ્થળો.
તાલુકા/જિલ્લા કક્ષા	વિજ્ઞાન કેન્દ્રો, સેવા સદન (કલેક્ટર કચેરી), વહીવટી કચેરીઓ, મ્યુઝિયમ, ફાયર બ્રિગેડ, પોલીસ સ્ટેશન, ૧૦૮ સેવા, ઔદ્યોગિક એકમો (ફેક્ટરી), ડેમ, પ્રાણી સંગ્રહાલય, પ્લેનેટોરિયમ, સરકારી નર્સરી, કૃષિ અને બાગાયતી કેન્દ્રો.
રાજ્ય કક્ષા	IIT, IIM, AIIMS, સિવિલ હોસ્પિટલ, વિધાનસભા, સાયન્સ સિટી, ઇસરો (ISRO), પી.આર.એલ. (PRL), ગિફ્ટ સિટી (GIFT City), અટીરા (ATIRA), યુનેસ્કો (UNESCO) વર્લ્ડ હેરિટેજ સાઈટ્સ, અભયારણ્યો, વીજ ઉત્પાદન મથકો, વિન્ડફાર્મ, સોલરફાર્મ, દરિયાકિનારાના સ્થળો.
સરકારી શિબિરો	વન અને પર્યાવરણ વિભાગ હેઠળની પ્રકૃતિ શિક્ષણ શિબિરો, રમત-ગમત અને સાંસ્કૃતિક વિભાગના કેમ્પ/શિબિરો.

૬. અમલીકરણ પ્રક્રિયા અને માર્ગદર્શક સૂચનાઓ

યોજનાના અમલીકરણ માટે કડક માર્ગદર્શિકા જાહેર કરવામાં આવી છે જેથી પારદર્શિતા અને સુરક્ષા જળવાઈ રહે.

- **આયોજન અને મંજૂરી:** પ્રવાસનું આયોજન શાળાની SMDC દ્વારા કરવાનું રહેશે અને પ્રવાસ પર જતા પૂર્વે જિલ્લા શિક્ષણાધિકારી (DEO) ની લેખિત પૂર્વ મંજૂરી મેળવવી ફરજિયાત છે.
- **ફીક્વન્સી:** શૈક્ષણિક વર્ષ દરમિયાન મહત્તમ બે વાર પ્રવાસનું આયોજન કરી શકાય છે.
- **સલામતી:** વિદ્યાર્થીઓની સુરક્ષાની સંપૂર્ણ જવાબદારી શાળાના આચાર્ય અને સ્ટાફની રહેશે.
- **હિસાબી પ્રક્રિયા:** ખર્ચના તમામ વાઉચર અને હિસાબો આચાર્યએ નિભાવવાના રહેશે. જો ગ્રાંટનો બચત રહેતી હોય, તો વર્ષના અંતે તે સરન્ડર (પરત) કરવાની રહેશે.
- **વહીવટી મંજૂરીની સમયસીમા:** જો મંજૂરી મળ્યા બાદ સતત ૩ વર્ષ સુધી ખર્ચ ન કરવામાં આવે તો વહીવટી મંજૂરી આપોઆપ રદ ગણાશે.

૭. પરીક્ષાલક્ષી વિશેષ તથ્યો અને વન-લાઇનર

- યોજનાનું નામ: શૈક્ષણિક પ્રવાસ પ્રોત્સાહન યોજના (૨૦૨૩-૨૪).
- વિદ્યાર્થી દીઠ વાર્ષિક સહાય: ₹૫૦૦.
- કુલ લાભાર્થી સંખ્યા: ૧,૭૨,૧૪૧.
- બજેટ સદર: ૦૯/૨૨૦૨૦૨-૧૦૯-૦૧.
- ગ્રાંટ કયા ખાતામાં જમા થાય છે? SMDC (શાળા વ્યવસ્થાપન અને વિકાસ સમિતિ).
- લાભાર્થી ધોરણ: ૯ થી ૧૨.
- કઈ શાળાઓનો સમાવેશ થાય છે? સરકારી માધ્યમિક, RMSA, મોડેલ અને મોડેલ ૩ સ્કૂલ્સ.
- મહત્વની રાજ્ય કક્ષાની સંસ્થાઓ: IIT, IIM, AIIMS, ISRO, PRL, GIFT City, ATIRA, વિધાનસભા.
- બચત ગ્રાંટનું શું કરવું? વર્ષના અંતે સરન્ડર કરવાની રહેશે.
- વહીવટી મંજૂરી ક્યારે રદ થાય? જો સતત ૩ વર્ષ સુધી તેનો ઉપયોગ ન થાય તો.
- અંદાજપત્રમાં કુલ જોગવાઈ: ₹૮૬૦.૭૦ લાખ.